

Úloha České republiky v evropském sousedství

Petr Kratochvíl, Elsa Tulmets
Ústav mezinárodních vztahů, Praha

1. O co jde v Evropské politice sousedství?

Kdybychom někoho neznalého věci požádali, aby vybral ze stávajících evropských politik tu nejambicióznější, pravděpodobně by zvolil Evropskou politiku sousedství (EPS). Její ambicióznost netkví pouze v tom, že spojuje třiačtyřicet zemí, členů i nečlenů EU, nýbrž také v tom, že si vytyčuje vysoké cíle. Ty si někdy protirečí do té míry, že jeden neví, jak by bylo možné je naplnit. Tato politika tak má údajně vést ke stabilizaci a demokratizaci, zajistit zapojení zemí bez dalšího rozšíření unie, dát prostor diferenciaci a zároveň vytvořit jeden „okruh přátel“. Díky tomu všemu je EPS natolik zvláštní výtvar, že ani nejbystřejším analytikům se nedaří poodhalit závoj budoucnosti a odhadnout, jakým směrem se bude ubírat její další vývoj.

Přesto ji lze již v její současné a poněkud nerozvinuté podobě prozkoumat a získat tak zajímavé poznatky o její povaze, silných stránkách či slabínách. Tyto poznatky nepochybně mohou poskytnout určitou představu o jejím dalším směřování. V tomto smyslu si hlavní rysy ESP zkusmo uvedené výše zaslouží bližší pozornost. Možná trochu překvapivě lze všechny tři považovat za dvojice protikladů, jež vzájemně v rámci politiky soutěží o prvenství: rozšíření proti nerozšiřování, diferenciaci proti sjednocování a nakonec stabilizace proti demokratizaci.

Napětí mezi první dvojicí protikladů, tedy rozšiřováním a nerozšiřováním, odráží nepochybně hlavní problém celé politiky. Pro řadu členských států EU je totiž jejím hlavním cílem nabídnout nečlenům životaschopnou alternativu řádného členství. Během prvních let existence této politiky takovéto pojetí nikdo nezpochyboval. Po dalších kolech rozšiřování v letech 2004 a 2007 se však dramaticky změnila rovnováha sil. Prakticky přes noc se všechny postkomunistické členské země EU proměnily v srdnaté zastánce rozšiřování. Polsko například staví členství, nebo módně řečeno „evropskou perspektivu“ Ukrajiny jako jednu z priorit své zahraniční politiky. Ostatní země mají také své favority. Pro Rumunsko je to Moldavsko, pro Českou republiku státy na západním Balkáně. Evropské komisi se daří prozatím úspěšně lavírovat mezi oběma výklady a šikovně se vyhýbat jednoznačným prohlášením. Rubem tohoto diplomatického postoje je však vágnost politiky, která bude pro všechny zúčastněné strany dříve či později nepřijatelná.

Napětí v druhé oblasti, tedy mezi sjednocováním a diferenciací, je důsledkem toho, že autoři politiky ji chápali jako nástroj pro vytvoření okruhu přátel EU prostírajícího se od Maroka až po Ukrajinu a Rusko. Už od samého počátku tato koncepce pokulhávala, protože některé země do takového pojetí nezapadaly. Např. Rusko dávalo jednoznačně přednost strategickému partnerství. Další země jako Libye, Sýrie a Bělorusko, i když každá z jiného důvodu, jsou z politiky

také de facto vyloučeny. Největším nedostatkem takto pojaté politiky ovšem zůstávají téměř nepřekonatelné rozdíly mezi partnery EPS z jihu a východu. V první řadě není pochyb o tom, že partneři z východu jsou na rozdíl od jižních Evropané. Většina zemí na východě jednoznačně deklaruje svůj zájem o členství v EU, v případě jižních zemí tomu tak není. A zatímco je možné bez potíží brát Středozevní moře jako přirozenou hranici, kterou by rozšiřování EU nemělo překročit, na východě žádná taková hranice není. Bude proto čím dál těžší vysvětlovat, proč Rumunsko má být členem, ale Moldavsko už nikoli.

A nakonec stabilita. Je považována za jeden ze tří hlavních cílů této politiky.¹ Stabilita ruka v ruce se sdíleným vlastnictvím představuje nutně omezení politické podmíněnosti a s ní spojených snah o demokratizaci v sousedních zemích. Je samozřejmě pochopitelné, proč se dnes od politické podmíněnosti ustupuje: mnozí se domnívají, že zejména jižní partnerské země tolik netíhnou k reformám, a proto je tento nástroj spíše kontraproduktivní. Zároveň však takto EU přichází o jednu z významných pák, jež by bylo možno použít vůči zemím jako Bělorusko, tj. o podmínění pomoci EU politickými reformami.

Tento materiál se věnuje roli nových členských států a zejména (potenciálnímu) přínosu České republiky politice sousedství, máje na paměti výše uvedené kontrapunktů. V úvodu se zabýváme původem a raným vývojem EPS, což považujeme za nezbytný předpoklad pro pochopení role těchto zemí v EPS. Další část se zabývá samotnou rolí nových členských států, zvláště pak Visegrádské skupiny. Nakonec uvádíme doporučení, jak zkvalitnit východní politiku České republiky v rámci EPS.

2. Od rozšíření k „okruhu přátel“

EPS se zrodila v souvislosti s rozšířením Evropské unie směrem na východ. Není proto překvapením, že toto rozšíření vedlo k přijetí politiky vůči novým sousedům EU. V souvislosti se zahájením přístupových rozhovorů v roce 1998 se začaly rýsovat rozličné politické iniciativy orientované na východ Evropy („Proximity Policy“ a obecněji zaměřená iniciativa ve prospěch dalšího rozšíření EU „Wider Europe“). Tyto iniciativy vznikaly zejména ve Spojeném království, Švédsku, Polsku a Německu, obracely se na východní sousedy EU a usilovaly o vznik subregionální politiky po vzoru Severní dimenze nebo Evropsko-středomořského partnerství.²

Jenomže země jako Francie, Španělsko a Itálie si stěžovaly, že východním sousedům EU se už věnovala spousta pozornosti a zdrojů a že větší prioritou je znovunastartování Barcelonského procesu. Obávaly se také, že pojem „Širší Evropa“ bude chápán jako příslib přistoupení. Rada pro obecné záležitosti hledala východisko z této patové situace a oslovila proto komisaře Chrise Patten a vysokého zástupce EU pro SZBP Javieru Solanu a požádala je o vypracování společné strategie pro mezipřířovou politiku. Ti sepsali dopis, ve kterém vysvětlili odlišnost jednotlivých regionů, jichž se strategie týká.³ Z iniciativy pro Širší Evropu tak po začlenění zemí Evropsko-středomořského partnerství a jižního Kavkazu vznikla Evropská politika sousedství. Solana podtrhl význam této politiky tím, že ji v roce 2003 včlenil do Evropské bezpečnostní strategie.⁴

¹ European Commission (2003a), *Wider Europe-Neighbourhood: a New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*, communication to the Council and the Parliament, 11/03/2003, COM (2003) 104 final; Prodi, R. (2002), „A Wider Europe. A Proximity policy as the key to Stability“, speech/02/619, Brussels, Dec. 2003.

² Společný dopis Chrise Patten/Anny Lindh z roku 2001, dopis Jacka Strawa španělskému předsednictví, projevy bývalého polského ministra zahraničí Cimoszewicze, polská strategie „Wider Europe“ a německo-polská strategie EPS.

³ Patten, C., Solana, J. (2002), *Wider Europe*. Available on: <http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/_0130163334_001_en.pdf>

⁴ Solana J., (2003), *European Security Strategy. A Secure Europe in a Better World*. Brussels, 12 Dec. 2003.

Politice však vtiskla charakter zejména Evropská komise. Jelikož byla strategie rozšiřování tehdy pokládána za úspěšnou,⁵ byla hlavním zdrojem inspirace pro iniciativu s názvem Širší Evropa – nové sousedství.⁶ Proto také byly první dokumenty ustanovující tuto politiku silně ovlivněny zkušenostmi z rozšiřování.⁷ V návrzích komise z let 2003 a 2004 je patrná podobnost mezi duchem a filosofií rozšiřování a ESP (přístupové podmínky/společné hodnoty, partnerství, diferenciacce, dekoncentrace, decentralizace, vlastnictví a účast). Sousedská politika převzala i různé nástroje nejnovější strategie EU pro přistupující země, jako jsou programy přeshraniční spolupráce, twinning, TAEX a další programy v oblasti kultury a školství. Tyto programy jsou nyní součástí Nástroje evropského sousedství a partnerství (ENPI), jenž od roku 2007 nahrazuje programy TACIS a MEDA.⁸ Jelikož nové členské státy získaly bohatou zkušenost s používáním nástrojů a mechanismů rozšiřování, nepřekvapí, že se pokoušely hrát důležitou roli i při spuštění EPS.

3. Noví členové jako spolutvůrci EPS

Od zahájení přístupových rozhovorů v roce 1998 až po přijetí Evropské politiky sousedství v letech 2003 a 2004 ovlivňovaly nové východoevropské členské státy – v té době kandidáti členství – významným způsobem agendu EU. V případě EPS spolupracovaly s některými staršími členy, jako jsou Spojené království, Švédsko nebo Německo.⁹ Dodnes velice aktivně propagují užší spolupráci s východními partnery EPS a většina z nich podporuje současnou německou strategii EPS Plus.¹⁰

Ve vztahu k EPS se v rámci nových členských států se vyprofilovaly čtyři kategorie států. Na prvním místě je Polsko samo o sobě, jež velice hlasitě podporuje východní dimenzi EPS. Polské návrhy zrcadlí obavy Varšavy plynoucí z chybějící systematické politiky EU vůči východní Evropě obecně.¹¹ Polská vláda zveřejnila v roce 2003 neoficiální stanovisko k Východní dimenzi a polský ministr zahraničí W. Cimoszewicz proslovil na toto téma několik zajímavých projevů.¹² Přestože se myšlenka Východní dimenze na úrovni EU neprosadila, mnoho prvků pocházejících z polského návrhu se dostalo do EPS. Tento návrh žádal, aby se vůči východu uplatňovala podobná politika jako vůči zemím Severní dimenze nebo Evropsko-středomořského partnerství. Polsko argumentovalo tím, že k východním sousedům by se mělo přistupovat diferencovaně s tím, že by se rozvíjely dvoustranné vztahy a byly by přijaty strategie na úrovni jednotlivých států s ohledem na situaci jednotlivých zemí. Rusko bylo z návrhu vyřazeno, protože se na rozdíl od jiných východoevropských zemí o členství neuchází.¹³ Polsko přitom významně stavělo na zkušenostech z přístupových jednání a navrhovalo, aby se zlepšila přeshraniční spolupráce a zavedly se v sousedských vztazích twinningové nástroje. Tyto prvky strategie EPS převzala. Politicky

⁵ European Commission (2003), *Wider Europe-Neighbourhood: a New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*, COM (2003) 104 final, 11 March 2003.

⁶ Rozhovory na GR pro rozšíření EU, duben 2004, a GR pro vnější vztahy, únor 2006.

⁷ Ibid.

⁸ Podrobněji na toto téma viz Tulmets, E. (2006), "Adapting the Experience of Enlargement to the Neighbourhood Policy: The ENP as a Substitute to Enlargement?", in: Kratochvíl, P. (ed.) *The EU and its Neighbourhood: Policies, Problems, Priorities*, Ústav mezinárodních vztahů: Praha, pp. 16-34.

⁹ Rozhovory na GR pro vnější vztahy (koordinace ESP), Evropská komise, 23. února 2006; s finským diplomatem, Brusel, 5. června 2006; s estonským diplomatem, 7. června 2006.

¹⁰ Duleba, A. (2007), "The EU's Eastern Policy. Central European Contribution. In a Search for New Approach", *Policy Paper*, (1), Výzkumné centrum Slovenské společnosti pro zahraniční politiku, leden 2007.

¹¹ Buras, P., Pomorska K. (2007), "Poland and the European Neighbourhood Policy", *Foreign Policy in Dialogue*, 6 (19), 27. července 2006, ss. 34-43, www.deutsche-aussenpolitik.de; Natorski, M. (2007), "Explaining Spanish and Polish Approaches to the European Neighbourhood Policy", *European Political Economy Review*, (7), léto, www.eper.org.

¹² Cimoszewicz, W. (2003), Východní dimenze EU z polského pohledu, projev na konferenci Rozšiřování EU a politika sousedství, Varšava, 20. února 2003, www.msz.gov.pl; Cimoszewicz Włodzimierz, "Polska w Unii Europejskiej", projev na UMCS, Lublin, 24. března 2003, www.msz.gov.pl.

¹³ Cimoszewicz, W. (2004), Východní politika Evropské unie, projev na Institutu politických a sociálních věd, Paříž, *Materiály a dokumenty*, 7/2004, červenec 2004, ss. 20-24.

v rámci formování programu EU Polsko spolupracovalo se zeměmi, jako bylo Německo, zejména co se týče vztahů s Ukrajinou před oranžovou revolucí z konce roku 2004 a po ní.¹⁴

Dále tu máme pobaltské státy. Především Litva a později Estonsko se před rozšířením velice angažovaly při definování vztahů vůči sousedům EU. Litevští a estonští politici zdůrazňovali, jak je nezbytné, aby EU podporovala demokratizační procesy v Bělorusku, na Ukrajině a také v Gruzii po revoluci růží.¹⁵ Tři státy Pobaltí přišly nedávno s návrhem strategie „tři plus tři“ vůči zemím jižního Kavkazu. Tato strategie je „vyjádřením solidarity vůči malým postsovětským republikám“¹⁶, jejichž vztahy k Rusku stále nejsou prosté napětí.

Třetí skupinou jsou země Visegrádu (včetně výše zmíněného Polska). Podařilo se jim přeložit několik návrhů, žel ne vždy se jim daří dosáhnout vzájemné jednoznačné podpory. Mezi visegrádskými zeměmi se nejvíce v EPS angažuje Slovensko (předčí jej pouze Polsko). Od roku 2001 se na toto téma na Slovensku konaly různé konference a vláda předložila několik oficiálních stanovisek.¹⁷ Maďarsko motivuje k účasti na EPS ochrana maďarských menšin v zahraničí, jež byla hlavní prioritou země už během přístupových rozhovorů. Příkladem angažovanosti Maďarska v EPS je Nyíregyházká iniciativa, zahájená v roce 2003 a orientovaná na přeshraniční spolupráci s Ukrajinou.¹⁸ Iniciativa si klade za cíl podporu intenzivních kontaktů na pracovní úrovni v oblasti vzdělávání, ochrany životního prostředí, studentských výměnných programů i zvláštních školení pro pracovníky místní samosprávy.

Čtvrtou a významnou skupinu tvoří nejnovější členové, Rumunsko a Bulharsko. Rozšíření EU o Rumunsko a Bulharsko tak bezesporu představuje „novou výzvu pro rozšířenou EU, a to zejména ve vztahu k Černomořské dimenzi“.¹⁹ Bulharská vláda se také zasazuje o užší spolupráci se zeměmi jižního Kavkazu. Rumunská vláda se vyjádřila ve prospěch evropské strategie EPS Plus²⁰ a podporuje spolupráci s Moldavskem jako potenciálním kandidátem na přistoupení k EU.

4. Východní politika České republiky

Hovoříme-li o vztahu ČR k EPS, je třeba hned v úvodu zdůraznit, že v minulosti, zejména pak v devadesátých letech, nebyla ČR vůči východní Evropě zvlášť aktivní. V prvních letech po rozpadu komunistického bloku vyvinula československá diplomacie nesmírné úsilí, aby se vymezila vůči východoevropskému prostoru. Činila tak jak svou rétorikou, kdy se slova „návrat do Evropy“ stala posvátnou mantrou československé zahraniční politiky, tak prakticky – zasazovala se o rozpuštění Varšavské smlouvy a Rady vzájemné hospodářské pomoci. Zároveň vyjednávala o odchodu sovětských vojsk, jež zůstávala v zemi od roku 1968. Jakmile se podařilo

¹⁴ Auswärtiges Amt/Ministerstwo Spraw Zagranicznych, *Die Rolle der EU mit 25 und mehr Mitgliedern im 21. Jahrhundert. Beiträge für eine neue Weltordnung. Gemeinsame deutsch-polnische Studien* (červen 2001 – květen 2003), Berlín/Varšava, 2003. <https://www.auswaertigesamt.de/www/de/infoservice/download/pdf/eu/dt-pl-studie.pdf>; Gromadzki, G. et al. (2005), *More than Neighbour – Proposal for the EU's Future towards Ukraine*, Varšava/Kyjev, Stefan Batory Foundation, International Renaissance Foundation, 2005.

¹⁵ Paulauskas, A. (2004), „Lithuania's new foreign policy“, projev úřadujícího prezidenta Litevské republiky, Vilniuská universita, 24. května 2004. <http://paulauskas.president.lt/en/pne.phtml?id=4995>

¹⁶ Rozhovor s estonským diplomatem, stálé zastoupení Estonska při EU, 7. června 2006; s náměstkem ministra zahraničí, MZV Estonska, Tallinn, 28. června 2006.

¹⁷ Viz např. Pełczyńska-Nałęcz, K., Duleba, A., Póti, L., Votápek, V. (editoři.) (2003), *Eastern Policy of the Enlarged European Union. Developing Relations with Russia, Ukraine and Belarus. A Visegrad Perspective. Thinking about an Eastern Dimension*, Center for Eastern Studies, Varšava / Slovak Foreign Policy Association, Bratislava, 2003.

¹⁸ Zupkó, G. (2004), „Hungary's contribution to the EU New Neighbourhood policy“, speech at the conference „New Europe 2020: Visions and Strategies for Wider Europe“, Turku School of Economics and Business Administration, Turku, 27 August 2004. <http://www.tukkk.fi/pei/NewEurope/Zupko.pdf>

¹⁹ Raik, K., Gromadzki G. (2006), „Between activeness and influence. The contribution of new member states to EU policies towards the Eastern neighbours“, *Policy study* pořizená Open Estonia Foundation, Tallinn, září 2006. <http://www.upi-fia.fi/eng/institute/news/index.php?nid=33>

²⁰ Chifu, I. (2006), „The Eastern Dimension of the European Neighbourhood Policy. A Romanian Approach“, *Eurojournal.org*, říjen 2006. <http://eurojournal.org/>

dosáhnout těchto zahraničněpolitických cílů, upřely se zraky českých diplomatů na západ a západní orientace dominovala po celá devadesátá léta.²¹

V posílení orientace směrem na západ sehrály významnou roli tři skutečnosti. První: po rozpadu sovětského svazu a rozdělení Československa přišla Česká republika o společnou hranici s územím bývalého SSSR. Tím došlo k rozvolnění vzájemných vztahů ve všech oblastech, včetně kultury, hospodářství a politiky.

Dalším faktorem bylo to, že česká média i politický diskurz začaly popisovat východní Evropu jako chudou, nestabilní a veskrze nebezpečnou oblast a jako jedinou záštitu proti ní označily včlenění do západních struktur, jako jsou EU a NATO. Ponurý obraz završil (nezdařený) pokus o převrat v roce 1991 a později krvavý průběh války rozpoutané v Čečensku v roce 1994. Třetím a nejvýznamnějším faktorem byl postoj Ruska jako nejdůležitějšího státu východní Evropy k rozšíření NATO. Rusko se snažilo obejít kandidátské země a o rozšíření jednat výhradně se Spojenými státy a dalšími vlivnými členy NATO. Výsledkem byla nejenom trpká pachuť z česko-ruských vztahů z tohoto období, nýbrž také to, že lhostejnost ČR vůči východu vystřídala rostoucí nedůvěra a podrážděnost.²²

Na konci desetiletí tedy ČR naplnila téměř všechny cíle své zahraniční politiky (vymanění se ze zbytku vlivu SSSR resp. Ruska, vstup do NATO a příprava na členství v EU), to vše ale za nemalou cenu: česká diplomacie přišla o tradiční vazby se zeměmi na východě Evropy. A nejenom to – byl zaznamenán nárůst antipatií české veřejnosti vůči zemím východní Evropy.²³

Ke změně v této dosti nepříznivé situaci došlo až po roce 2000. Na jedné straně se ruská zahraniční politika po nástupu Putina k moci přiklonila k pragmatizmu. To se projevilo i v tom, že se začala opět zajímat o střední Evropu. Rusko se zřejmě nakonec vyrovnalo s rozšířením NATO a bylo připraveno jednat o dvoustranných záležitostech, jež po většinu devadesátých let zůstávaly nedořešené, jako např. finanční závazky Ruska vůči ČR. Kromě toho se v souvislosti s blížícím se rozšířením EU vynořila celá řada nových témat (vízový režim, dvoustranný obchod, atd.)

Česká republika také cítila potřebu reagovat na měnící se podmínky. Žel, postoj ČR k východní Evropě negativně ovlivnily minimálně tři faktory:

1. Čeští politici často kladli rovnítko mezi východní Evropu a Rusko. Tudíž v době, kdy Polsko a Maďarsko pilně budovaly spletitou síť vzájemných vztahů se sousedními zeměmi, Česká republika nahlížela celý region optikou rusocentrismu.
2. Druhým faktorem byla snaha podříditi veškerou politiku jedinému cíli – řádnému členství v EU v nejkratší možné době. To znamená, že v případě konfliktu dvou politických scénářů byla téměř vždy zvolena ta varianta, jež představovala nejkratší cestu do EU. Například zatímco Polsko dalo jednoznačně najevo, že není pro zavedení vízového režimu vůči Ukrajině, Česká republika usilující o brzký vstup do schengenského prostoru zrušila bezvízový režim již v roce 2000, tj. téměř čtyři roky před svým vstupem do EU.
3. Třetím faktorem byla prioritní orientace české diplomacie na Balkán. Čeští politici všech barev politického spektra soustavně vyjadřují podporu balkánským státům jako Chorvatsko, Srbsko a Černá hora a jejich úsilí o překonání důsledků války a směřování do EU. Pochopitelně, jakmile

²¹ Více na toto téma viz Kratochvíl, P., Cibulková, P. a Beneš, V. (2006), Foreign Policy, Rhetorical Action and the Idea of Otherness: the Czech Republic and Russia. In: Communist and Post-Communist Studies. sv. 39, č. 4, ss. 497-511.

²² Srovnej Votápek, V. (2004), Česká východní politika. In: Pick, O., Handl, V. (editoři) Zahraniční politika České republiky 1993-2004: Úspěchy, problémy a perspektivy. Ústav mezinárodních vztahů, Praha, ss. 99-109.

²³ Viz tisková zpráva CVVM Vztah k jiným národnostem II, SÚ AV, 22. ledna 2007,

http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100644s_ov70122.pdf

byly tyto země označeny za (příští potenciální) kandidáty členství, EPS pro ni dále ztratila na přitažlivosti.²⁴

Na rozdíl od některých dalších nových členských zemí se ČR do EPS aktivně zapojila až poměrně pozdě. Ke skutečnému posunu v české zahraniční politice však dochází až po vstupu do EU a obzvláště v posledních dvou letech. Od té doby se česká diplomacie aktivně zapojuje do formování EPS. Díky tomu se jí podařilo dosáhnout tří životně důležitých prvků své východní politiky – specializace, geografického zacílení a mnohostranné podpory. Byl už skutečně nejvyšší čas začít něco dělat: v roce 2009 převezme ČR předsednictví EU a východní dimenze je jedním z proklamovaných cílů české diplomacie pro toto období.

Co se týče specializace, zaměřuje se česká východní politika zcela jasně na demokratizaci a s tím související problematiku lidských práv. České ministerstvo zahraničí, instituce s velice jasnou představou o tom, jak má česká východní politika vypadat, vytvořilo v roce 2004 zvláštní oddělení pro transformační spolupráci. Tento krok navíc doprovázelo poměrně přesné geografické vymezení české politiky. Česká bilaterální zahraniční pomoc východním zemím EPS v posledních letech znatelně vzrostla, zejména ve srovnání s jižními sousedy EU (viz tabulka 1). Prioritními zeměmi jsou Ukrajina a Moldavsko, ale Bělorusko a Gruzie jsou také do rozvojové pomoci zapojeny a získávají její podstatnou část. Celá řada kroků potvrzuje tuto orientaci: ČR často iniciuje diskuse v rámci EU o konkrétních krocích vůči Bělorusku, aktivně se zapojila do řešení konfliktu v Podněsteří v Moldavsku a od roku 2005 má jako jedna z mála zemí EU diplomatické zastoupení v Kišiněvě.

Tabulka 1: Česká pomoc zemím EPS a Rusku (v mil. Kč, 1999-2005)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Celkem 1999-2005
Alžírsko	-	0,0	3,5	0,7	3,7	0,4	4,7	13,0*
Arménie	0,0	1,9	19,3	24,4	3,7	4,0	12,1	65,4
Bělorusko	0,0	0,0	14,2	13,6	8,2	21,6	28,5	86,1
Gruzie	0,0	0,0	24,1	32,3	15,2	34,8	15,8	122,2
Jordánsko	3,8	1,2	1,6	2,6	6,8	6,1	4,8	26,9
Libanon	0,0	1,9	2,6	2,7	5,1	5,4	1,6	19,3
Moldavsko	0,3	0,0	35,2	44,6	45,7	28,0	16,2	170,0
Maroko	0,0	1,9	2,7	4,9	2,5	2,6	6,0	20,6
Palestina	29,0	33,2	0,0	7,3	16,4	6,0	5,4	97,3
Rusko	0,0	1,9	12,6	10,7	46,3	101,8	-	173,3**
Ukrajina	22,1	23,9	74,0	70,3	30,2	117,7	110,7	448,9
Celkem	55,2***	65,9	189,8	214,4	183,8	328,4	205,8****	1243,0

Zdroje: Vlastní kompilace z: Podrobné statistiky zahraniční rozvojové spolupráce ČR za roky 1999-2004 a 2000-2005 – OECD, <http://www.rozvojevstredisko.cz>.

* pouze 2000-2005; ** pouze 1999-2004; *** bez Alžírsko; **** bez Ruska

Vysvětlivky:

1) Celková bilaterální pomoc ČR v letech 1999-2005: 7 509,85 mil. Kč (podíl zemí EPS a Ruska: 16,55%).

2) Celková zahraniční pomoc ČR v letech 1999-2005 (bilaterální a multilaterální): 12 051,31 mil. Kč (podíl zemí EPS a Ruska: 10,3%).

3) Celková zahraniční pomoc ČR se vyvíjela z 0,032% v roce 1999 na 0,114% HDP ČR v roce 2005.

V úsilí o systematictější přístup k zemím na východě Evropy sehrávají nezastupitelnou roli některé nevládní organizace. Přestože těžiště zájmu organizací, jako je Člověk v tísni,²⁵ je v humanitární oblasti, názorně svou činností dokazují, že základ východní politiky musí tvořit kontakty mezi lidmi a větší zastoupení v zemích samotných. Politický rozměr činnosti těchto organizací tudíž nelze přehlížet. Opodstatněnost tohoto argumentu dále podtrhuje skutečnost, že bývalý ředitel organizace Člověk v tísni Tomáš Pojar se stal prvním náměstkem ministra zahraničních věcí a je mezi jiným odpovědný za pomoc při přechodu k demokracii.

²⁴ Viz Kratochvíl, P. & Braun, M. (2007), The Czech Republic (Country Report), EU-25/27 Watch, č. 4, leden 2007, http://www.eu-consent.net/library/EU25Watch/EU-25_27%20Watch%20No.%204.pdf

²⁵ Více podrobně o aktivitách v oblasti propagace lidských práv viz Člověk v tísni, <http://clovekvtsni.cz/index2en.php?sid=404>

Ještě větší význam má úspěšnost českých návrhů na multilaterální úrovni v rámci EU. ČR se aktivně účastní práce ve skupině „podobně smýšlejících“ zemí, jež si klade za cíl další vyzdvižení významu EPS v celé EU. Nedávno zaznamenala Praha další úspěch v rámci Visegrádské čtyřky, kdy její non-paper o východní politice EU získal v pozměněné formě podporu ostatních členů uskupení. Poté, co bude tento dokument oficiálně zveřejněn, by se mohl stát dlouho postrádaným základem, na němž bude ČR stavět svůj vklad do EPS do budoucna.

Rostoucí význam, jež česká diplomacie připisuje východu Evropy, se odrazil i v jejích zahraničněpolitických prioritách posledních let. Zatímco v koncepci zahraniční politiky ČR na léta 2003 až 2006²⁶ se EPS mezi prioritami neobjevuje, poslední prohlášení z nejvyšších míst MZV soustavně řadí EPS a východní Evropu obecně k hlavním prioritám.²⁷

Vzrůstající důležitost sousedních zemí východní Evropy se částečně odráží také v nárůstu obchodního obrátu mezi Českou republikou a těmito zeměmi. Přestože je tento růst rozdělen mezi jednotlivé země spíše nerovnoměrně, je zřejmé, že obrat je podstatně vyšší s východními zeměmi než jižními. Například obrat s Ruskem vzrostl o 45 procent a s Ukrajinou o 126 procent (viz Tabulka 2). Ačkoliv velká část nárůstu je způsobena zvyšujícími se cenami energetických zdrojů, není pochyb, že Česká republika se k východním trhům pozvolna vrací. Současně bychom však měli vzít v úvahu, že i s tímto nárůstem obchodních vztahů představuje český obchod s partnerskými zeměmi EPS a Ruskem stále jen pouhý zlomek celkové české obchodní výměny (viz Graf 1).

Tabulka 2 Vývoj obchodu: Česká republika – Rusko a země EPS (obrat za období 2000-2005 v tisících Kč)

			2000	2001	2002	2003	2004	2005	Nárůst v %
Rusko			95151395	94500917	76793494	82274512	95079761	138054438	45,08
Země EPS	Východní dimenze	Arménie	358276	194872	150104	126170	223965	N/A	-37,49
		Ázerbájdžán	681057	4718430	6179978	7333355	7831242	14906446	2088,72
		Bělorusko	5067095	3320405	2847606	3263443	3713308	3493865	-31,05
		Gruzie	226607	217749	243588	414127	451611	N/A	99,29
		Moldávie	469750	627935	401114	450407	1122651	N/A	138,99
		Ukrajina	14732570	16815842	16347504	17123811	26385072	33347592	126,35
	Σ (Rusko+ EPS Východní dimenze)		16686750	120396150	102963388	110985825	134807610	189802341	62,66
	Jižní dimenze	Alžírsko	4571081	2974696	1961183	2596682	3023723	N/A	-33,85
		Egypt	2410980	2443037	2017441	1713240	2221692	N/A	-7,85
		Jordánsko	241820	462182	556140	394252	560961	N/A	131,97
		Izrael	4512900	4784022	4323912	3761757	5414828	N/A	19,99
		Libanon	1389289	1277701	1019317	919477	970130	N/A	-30,17
		Libye	149505	3842621	936628	1686292	1966340	N/A	1215,23
		Maroko	778950	884501	839659	906365	1419627	N/A	82,25
Palestina		0	36404	1991	2244	23010	N/A	23010,0	
Sýrie		890311	2023838	4835711	4819215	2782662	N/A	212,55	
Tunisko	579635	672900	975345	1204318	1184327	N/A	104,32		
Σ (ENP Jižní dimenze)		15524471	19401902	17467327	18003842	19567300	N/A	26,04	

²⁶ Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003-2006. Schváleno vládou ČR 3. března 2003,

www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=4191

²⁷ Viz např. Vondra, A. (2006), Česká zahraniční politika: tři principy, trojí směřování a tři témata. *Mezinárodní politika*, č. 11/2006, ss. 17-19.

Σ	132211221	139798052	12040715	128989667	154374910	N/A	16,76
---	-----------	-----------	----------	-----------	-----------	-----	-------

Zdroje:

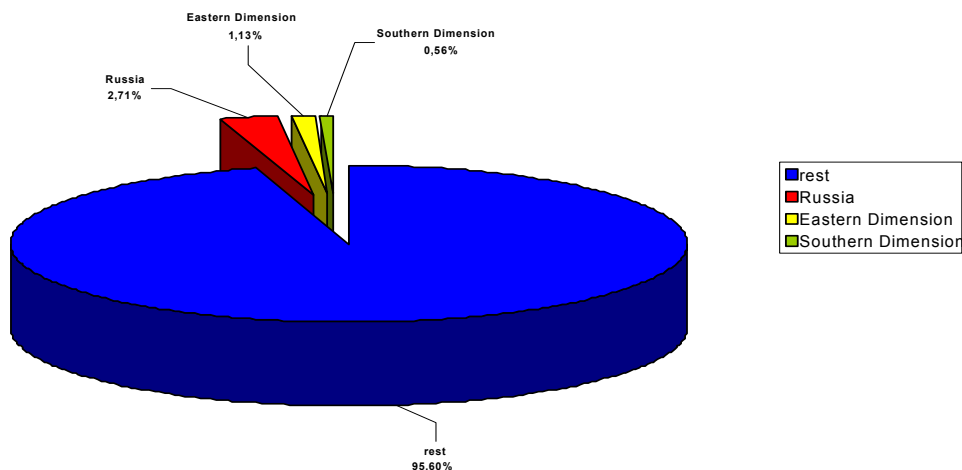
Ministerstvo zahraničních věcí České republiky (2003) Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2002 do prosince 2002. Praha;

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky (2005) Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2004 do prosince 2004. Praha;

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky (2006) Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2005 do prosince 2005. Praha.

Vysvětlivky:

- 1) Pokud se údaje ve zdrojích liší, byl použit nejnovější zdroj.
- 2) Bělorusko – obrat v celých číslech pro rok 2005 byl vypočítán převedením dostupné částky v USD na CZK, podle hodnocení ČNB k 7.5.2007.
- 3) Přírůstky jsou někdy neúplné, protože některé údaje pro rok 2005 nejsou k dispozici.

Graf 1 Podíl Ruska a zemí ENP na českém zahraničním obchodu za rok 2004

Přes všechno úsilí z nedávné doby přetrvává celá řada překážek. Česká veřejnost se o východní Evropu nezajímá, zpráv z této oblasti je málo a informují převážně o negativních věcech jako kriminalita, porušování lidských práv a chudoba. V důsledku toho existuje česká pozice k EPS zatím pouze v teoretické rovině a rozhoduje o ní „byrokratická elita“²⁸. I odborná diskuse probíhá na úrovni několika málo think-tanků (Asociace pro mezinárodní otázky, Institut pro evropskou politiku Europeum, Prague Security Studies Institute, Ústav mezinárodních vztahů), jejichž činnost se ne vždy zaměřuje na otázky projednávané na politické úrovni. Nízká informovanost se pak projevuje i v politických vystoupeních na téma EPS, kdy v lepším případě zůstane u povrchních prohlášení o potřebě stability v sousedských vztazích v Evropě, v horším případě se EPS zaměňuje za jiné politiky EU vůči Balkánu, Turecku nebo Rusku.

5. Jakou roli by ČR měla hrát v EPS?*Podpora strategie EPS Plus*

²⁸ Rozhovor s diplomatem MZV ČR, 7. února 2007.

Čeští diplomati dobře vědí, že jejich pozice se liší od pozic ostatních zemí V4. Česká republika totiž nemá společné hranice se žádnou partnerskou zemí, tudíž připisuje záležitostem, jako je přeshraniční spolupráce, nelegální migrace a další, menší důležitost. Na druhé straně jsou záležitosti, jež zůstávají na předních místech seznamu priorit české diplomacie, např. migrační politika. Ta je českou prioritou proto, že Ukrajinci jsou jednou z nejviditelnějších komunit cizinců v ČR.²⁹ Mezi prioritami české zahraniční politiky rovněž zaujímají stále přednější místo lidská práva. Jinými slovy, i když se pozice České republiky poněkud liší od pozic ostatních zemí regionu, je zřejmé, že zájem ČR o posilování EPS je značný. I proto ministerstvo zahraničních věcí oficiálně podporuje německou strategii EPS Plus.

Přestože podpora ČR vůči německým návrhům je v obecné rovině nasnadě, je zde jedno problematické místo německé strategie – energetická politika. Česká diplomacie zde váhá mezi podporou Německa a Polska. Varšava totiž zaujímá vůči německým návrhům podezřívavý postoj, a to nejen kvůli tomu, že ji velice popudila stavba ropovodu mezi Ruskem a Německem. Proto také užší spolupráce s černomořskou oblastí v energetické politice, již Německo jednoznačně podporuje, přijímá Polsko poněkud odměřeně. Česká diplomacie spolupracuje jak s Polskem, tak s Německem v celé řadě otázek, a proto se snaží zůstat nestranná. V dlouhodobém horizontu by se však měla jednoznačně vyjádřit, čemu dává přednost. Přestože spolupráce s Černomořím má své slabiny, je jedním z mála příkladů mnohostranné spolupráce, při které se partnerské země EPS zabývají něčím podstatným, a ČR by se svou podporou tomuto projektu neměla váhat.

Zkvalitnění spolupráce se zeměmi Visegrádu

Spolupráce se zeměmi Visegrádu ztratila po rozšíření EU v roce 2004 do značné míry dech. Východní politika se jeví jako nadějný prostor pro oživení spolupráce těchto zemí v zahraniční politice po rozšíření.³⁰ Zůstává však několik otázníků, jež vrhají stín na možnou spolupráci. Především je to bouřlivá vnitropolitická situace ve všech čtyřech zemích, jejímž důsledkem se vlády ocitají pod tlakem ze strany opozice a sklouzávají do extrémních pozic, jež jsou pro jejich partnery z V4 často nepřijatelné. Přesto se opakovaně objevují pokusy o nalezení společné platformy. Jako příklad uveďme rok 2001, kdy byla V4 přizvána švédským předsednictvím ke konzultacím o strategii EU vůči Ukrajině. Novější a širší pojetou iniciativou je výše uvedený non-paper. Potíže s koordinací východní politiky a pozic vůči EPS mezi zeměmi V4 nicméně přetrvávají. Pregnantně to vyjádřil jeden český diplomat: „Jsou otázky, na nichž se lze dohodnout. U jiných tomu tak není“.³¹

Proto by se Česká republika měla zaměřit na ty oblasti spolupráce ve východní politice, v nichž je shoda s partnery z V4 zcela jasná. Praha by se například mohla ujmout vedení jednání o dalším uvolnění vízového režimu vůči východním sousedům. Přestože vstup do schengenského prostoru nepochybně zůstává prioritou ČR, neměl by vytěsnit veškeré ostatní záležitosti a to tím méně, pokud by koordinovaný postup všech čtyř zemí mohl přinést nějaké pozitivní výsledky. Příkladem promarněné příležitosti pro takový postup je nedávné podvolení se české diplomacie požadavku na zvýšení poplatku za vstup do schengenského prostoru na 60 EUR.

Prostor pro možný společný postup se uzavírá; po nástupu Portugalska na post předsednictví EU se priority EPS přesunou směrem k jižním státům. Proto by si měla ČR zajistit podporu zemí V4 v co nejvíce oblastech ještě před rokem 2009, kdy sama převezme předsednictví. Po dlouhé řadě zemí s jinými zahraničněpolitickými prioritami (Portugalsko,

²⁹ Ukrajinci tvoří třetinu cizinců pracujících v ČR. Je jich tu bezmála 90 000. Oficiální statistiky však nezahrnují nelegální migranty. Pokud by byli zahrnuti, byl by tento počet podstatně vyšší. Viz Cizinci v ČR, Český statistický úřad, http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/popis_aktualniho_vyvoje_pocet_cizincu_v_cr

³⁰ Potenciální příspěvek české diplomacie ve prospěch obnovení orientace V4 na východ viz Nekvapil, V., Berdych, A., Veselý, L. (editoři) (2007), Agenda for Czech Foreign Policy 2007. Asociace pro mezinárodní otázky, Praha.

³¹ Rozhovor s diplomatem MZV ČR, MZV, Praha, 7. února 2007.

Slovinsko, Francie) to bude právě Česká republika, od níž se bude očekávat, že významně přispěje k oživení východní dimenze EPS.

Lepší souhra ve vnitřní politice

Jakkoli aktivně bude ČR vystupovat vůči EU nebo zemím Visegrádu, zůstane základním předpokladem úspěchu její východní politiky pečlivě propracovaná strategie postavená na vnitřním konsensu. Přestože se náznaky zrodu takové strategie již objevují, je potřeba ještě hodně udělat proto, aby se to promítlo do zahraniční politiky státu především proto, že politika bohužel často není na národní úrovni dobře koordinována. Příkladem může být to, že důraz na lidská práva, jenž jasně zaznívá v politice ČR, zůstává neprovázan s politikou obchodu a investic. Je snadné kritizovat Bělorusko, jehož ekonomický význam je pro ČR zanedbatelný. Kritika Ruska, ať už jde o Čečensko nebo odklon od demokracie, však vždy vyznívá tlumeně a zaobaleně.

Dále je mimořádně nesnadné koordinovat politiku jednotlivých institucí navzájem. Přestože celá řada ústředních institucí pracuje s partnerskými zeměmi EPS, nevnímají své kroky v kontextu EPS. Jedinou institucí, jež se politikou EPS skutečně zabývá, je Ministerstvo zahraničních věcí. I tam se komunikace potýká se značnými problémy zejména v důsledku toho, že EPS je v kompetenci několika odborů MZV (teritoriální odbor, odbor zahraniční politiky EU, odbor rozvojové pomoci a již zmíněný odbor transformační spolupráce), což značně znesnadňuje efektivní práci ministerstva.³²

Závěr

Východní politika ČR se jako zázrakem proměnila z nemilovaného a opomíjeného sirotka v krásnou mladou děvku překypující energií. Aby dozněla, bude ještě třeba zajistit její lepší koordinaci uvnitř státu a větší zájem české veřejnosti. Pouze poté bude možné uskutečnit další kroky na mezinárodní úrovni. I přes určité zpoždění však už dnes lze říci, že Praze se v rámci EPS daří nacházet vlastní témata i vlastní geografickou specializaci. Avšak ve srovnání s ostatními zeměmi jsou české návrhy prozatím velmi umírněné a zájem o EPS se stále ještě málo odráží v zahraniční politice. Přitom pouze trvalý respekt vůči názorům partnerských zemí a jasné zaměření na vlastní priority umožní diplomacii ČR vytvořit z EPS jeden z pilířů svého předsednictví v roce 2009.

*** Názory autorů nevyjadřují nutně stanoviska Friedrich-Ebert-Stiftung.**

³² Srov. také Kratochvíl, P. (2007), Existuje česká východní politika? Od úprku z východní Evropy k opožděnému návratu. *Mezinárodní politika* 4/2007.

Bibliografie*Akademická literatura:*

- Buras, P., Pomorska, K. (2006), "Poland and the European Neighbourhood Policy", *Foreign Policy in Dialogue*, 6 (19), 27 July, pp. 34-43, www.deutsche-aussenpolitik.de
- Chifu, I. (2006), "The Eastern Dimension of the European Neighbourhood Policy. A Romanian Approach", *Eurojournal.org*, October. <http://eurojournal.org/>
- Cremona, M. (2004), "The European Neighbourhood Policy: Legal and Institutional Issues", *CDDRL Working Papers* n°25, November 2004.
- Del Sarto, R., Schumacher, T. (2005), "From EMP to ENP: What's at Stake with the European Neighbourhood Policy towards the Southern Mediterranean?", *European Foreign Affairs Review*, 10, pp. 17-38.
- Delcour, L. (2001), *La politique de l'Union européenne en Russie (1990-2000): de l'assistance au partenariat?*, Paris, L'Harmattan.
- Duleba, A. (2007), "The EU's Eastern Policy. Central European Contribution. In a Search for New Approach", *Policy Paper*, (1), Research Centre of the Slovak Foreign Policy Association, January 2007.
- Gromadzki, G. et al. (2005), *More than Neighbour – Proposal for the EU's Future towards Ukraine*, Warsaw/Kyiv, Stefan Batory Foundation, International Renaissance Foundation.
- Holden, P. (2003), "The European Union's MEDA Aid Programme: What Kind of Development Partnership?", available at <http://www.edpsg.org>
- Kaczyński, P., Kaźmierkiewicz, P. (2005), "European Neighbourhood Policy: Differentiation and Political Benchmarks", *EuroMeSCO Paper*, (44), Sept. 2005, www.euromesco.net
- Kaźmierkiewicz, P. (2005), *The Visegrad States. Between Schengen and Neighbourhood*, Warsaw: Institute of Public Affairs.
- Kelley, J. (2006), "New Wine in Old Wineskins: Policy Adaptation in The European Neighborhood Policy", *Journal Of Common Market Studies*, 44 (1), March 2006, pp. 29-55.
- Koopman, M., Lequesne, C. (eds.) (2006), *Partner oder Beitrittskandidaten? Die Nachbarschaftspolitik der Europäischen Union auf dem Prüfstand*, Baden Baden, Nomos.
- Kratochvíl, P. (ed.) (2006), *The European Union and its Neighbourhood: Policies, Problems and Priorities*, Prague: Institute of International Relations.
- Kratochvíl, P. et al. (2006), Foreign Policy, Rhetorical Action and the Idea of Otherness: the Czech Republic and Russia. In: *Communist and Post-Communist Studies*. Vol. 39, no. 4, pp. 497-511
- Kratochvíl, P. (2007), Existuje česká východní politika? Od úprku z východní Evropy k opožděnému návratu (Does the Czech Eastern Policy exist? From the stampede from Eastern Europe to a belated return). *Mezinárodní politika* 4/2007
- Kratochvíl, P. & Braun, M., (2007), "The Czech Republic (Country Report)", *EU-25/27 Watch*, No. 4/2006, http://www.eu-consent.net/library/EU25Watch/EU-25_27%20Watch%20No.%204.pdf
- Lavenex, S. (2004), "EU external governance in 'wider Europe'", *Journal of European Public Policy*, 11 (4), August, pp. 680-700.
- Lynch, D. (2004), *The European Neighbourhood Policy*, European Union Institute for Security Studies, http://eurojournal.org/files/dov_prague.pdf
- Natorski M., (2007), "Explaining Spanish and Polish Approaches to the European Neighbourhood Policy", *European Political Economy Review*, (7), léto, www.eper.org
- Nekvapil, V., Berdych, A. a Veselý, L. (eds.) (2007), *Agenda for Czech Foreign Policy 2007*. Association for International Affairs, Prague.
- Overhaus, M., Maull, H. W., Harnisch, S. (2006), "The New Neighbourhood Policy of the European Union. Views from the European Commission, France, Germany, Poland, Ukraine and Moldova", *Foreign Policy in Dialogue*, 6 (19), 27 July 2006. www.deutsche-aussenpolitik.de
- Pardo, S. (2005), "The Euro-Mediterranean Neighbourhood Space: Outline for a New Institutional Structure", in: Di Quirico Roberto (ed.), *Europeanisation and Democratisation. Institutional Adaptation, Conditionality and Democratisation in European Union's Neighbour Countries*, European Press Academic Publishing, Florence, pp. 237-260.
- Pełczyńska-Nałęcz, K., Duleba, A., Póti, L., Voťápek, V. (editoři) (2003), *Eastern Policy of the Enlarged European Union. Developing Relations with Russia, Ukraine and Belarus. A Visegrad Perspective. Thinking about an Eastern Dimension*, Center for Eastern Studies, Warsaw / Slovak Foreign Policy Association, Bratislava.
- Raik, K., Gromadzki, G. (2006), "Between activeness and influence. The contribution of new member states to EU policies towards the Eastern neighbours", Policy study commissioned by the Open Estonia Foundation, Tallinn, September 2006. <http://www.upi.fi/eng/institute/news/index.php?nid=33>
- Rose, R. (1993), *Lesson-Drawing in Public Policy. A Guide to Learning across Time and Space*, Chatham (New Jersey): Chatham House Publishers.
- Tocci, N. (2005), "The Challenges of the European Neighbourhood Policy – Does the ENP respond to the EU's Post-Enlargement Challenges?", *International Spectator*, 40 (1)/2005, pp. 22-33.
- Tulmets, E. (2005a), "The Management of New Forms of Governance by Former Accession Countries: Institutional Twinning in Estonia and Hungary", *European Law Journal*, 11 (5), Sept., pp. 657-674.
- Tulmets, E. (2005b), "New Modes of Governance in EU's External Relations: Explaining the Transfer of Ideas and Cooperation Methods from the Enlargement to the Neighbourhood Policy", in: Šarūnas L. et al. (eds.), *European Union and its New Neighbourhood: Different Countries, Common Interests*. Mykolas Romeris University: Vilnius, pp. 26-52.
- Tulmets, E. (2006), "From Enlargement to the European Neighbourhood Policy", in: Kratochvíl P. (ed.). *The European Union and its Neighbourhood: Policies, Problems and Priorities*, Prague: Institute of International Relations, pp. 29-57.
- Voťápek, V. (2004), Česká východní politika (Czech Eastern Policy). In: Pick, O., Handl, V. (editoři), *Zahraniční politika České republiky 1993-2004: Úspěchy, problémy a perspektivy* (Foreign Policy of the Czech Republic).

Dokumenty a projevy

- Auswärtiges Amt/Ministerstwo Spraw Zagranicznych, *Die Rolle der EU mit 25 und mehr Mitgliedern im 21. Jahrhundert. Beiträge für eine neue Weltordnung. Gemeinsame deutsch-polnische Studien* (June 2001 – May 2003), Berlin/Warsaw, 2003. <https://www.auswaertigesamt.de/www/de/infoservice/download/pdf/eu/dt-pl-studie.pdf>
- Cimoszewicz, W. (2003), "The Eastern Dimension of the European Union. The Polish View", speech at the conference "The EU Enlargement and Neighbourhood Policy", Warsaw, 20 February, www.msiz.gov.pl

- Cimoszewicz, W. (2004), "The Eastern Policy of the European Union", speech at the Institute of Political and Social Sciences, Paris, *Materials and Documents*, 7/2004, July, pp. 20-24.
- Cizinci v ČR (Foreigners in the Czech Republic), Czech Statistical Office, http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/popis_aktualniho_vyvoje_pocet_cizincu_v_cr
- European Commission (2003a), *Wider Europe-Neighbourhood: a New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*, communication to the Council and the Parliament, 11/03/2003, COM (2003) 104 final.
- European Commission (2003b), *Paving the Way for a New Neighbourhood Instrument*, Communication COM (2003) 393 final, 1st July 2003.
- European Commission (2003c), *Convergence with EU environmental legislation in Eastern Europe, Caucasus and Central Asia: a Guide*, Luxembourg, Office for Official Publications of the EC.
- European Commission (2004a), *European Neighbourhood Policy Strategy Paper*, Communication from the Commission COM (2004) 373 final, 12 May 2004.
- European Commission (2004b), *Communication from the Commission to the Council on the Commission Action Plans under the European Neighbourhood Policy*, COM (2004) 795 final, 9 Dec 2004.
- Koncepce zahraniční politiky České republiky na léta 2003-2006* (The Foreign Policy Conception of the Czech Republic in the Years 2003-2006). Approved by the Government of the Czech Republic on 3 March 2003, www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=4191
- Paulauskas, A. (2004), "Lithuania's new foreign policy", Speech by the president of the Republic of Lithuania, Vilnius University, 24 May 2004. <http://paulauskas.president.lt/en/pne.phtml?id=4995>.
- Patten, C., Solana, J. (2002), *Joint letter on Wider Europe*. http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/0130163334_001_en.pdf
- Press release (2006), *Strengthening the European Neighbourhood Policy*, IP/06/1676 44, Dec. 2006.
- Prodi, R. (1999), "Investiture speech before the European Parliament", 14 September 1999.
- Prodi, R. (2002), "A Wider Europe. A Proximity policy as the key to Stability", speech/02/619, Brussels, Dec. 2002.
- Solana, J. (2003), *European Security Strategy. A Secure Europe in a Better World*, Brussels, 12 Dec. 2003.
- Vondra, A. (2006), Česká zahraniční politika: tři principy, trojí směřování a tři témata (Czech Foreign Policy: Three Principles, Three Directions, Three Topics). *Mezinárodní politika*, No. 11/2006, pp. 17-19.
- Vztah k jiným národnostem II*, CVVM, SÚ AV, 22 January 2007, http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100644s_ov70122.pdf.
- Zupkó, G. (2004), "Hungary's contribution to the EU New Neighbourhood policy", speech at the conference "New Europe 2020: Visions and Strategies for Wider Europe", Turku School of Economics and Business Administration, Turku, 27 August 2004. <http://www.tukkk.fi/pei/NewEurope/Zupko.pdf>